

PALMIPUUDEPÜHA AD 2025
Jh 12:12–24 (Js 50:4–10 või Sk 9:9–10; Fl 2:5-11)

12 Järgmisel päeval kuulis pühadeks kogunenud suur rahvahulk, et Jeesus tuleb Jeruusalemma,

13 ja palmipuude oksid võttes läks rahvas välja Talle vastu ja hüüdis: «Hoosanna! Õnnistatud olgu, kes tuleb Issanda nimel, Iisraeli kuningas!»

14 Aga Jeesus leidis eeslisälu ning istus selle selga, nõnda nagu on kirjutatud:

15 «Ära karda, Siioni tütar! Ennäe, su kuningas tuleb eeslisälu seljas istudes.»

16 Esialgu Ta jüngrid ei mõistnud seda, aga kui Jeesus oli kirkastatud, siis tuli neile meelde, et see oli kirjutatud Tema kohta ja et nad Temale seda olid teinud.

17 Siis andis Jeesusest tunnistust rahvahulk, kes oli Tema juures, kui Ta Laatsaruse hauast välja hüüdis ja tema surnuist üles äratas.

18 Just seepärast rahvahulk tuligi Talle vastu, et ta kuulis Teda olevat teinud selle tunnustähe.

19 Variserid ütlesid nüüd üksteisele: «Eks te näe, et te ei saavuta midagi! Vaata, kogu maailm jookseb Tema järele!»

20 Aga nende seas, kes olid pühadeks üles tulnud Jumalat kummardama, olid mõned kreekklased.

21 Need tulid Filippuse juurde, kes oli pärit Galilea Betsaidast, ja palusid teda: «Isand, me tahame Jeesust näha.»

22 Filippus tuli ja ütles seda Andreasele. Andreas ja Filippus tulid ja ütlesid seda Jeesusele.

23 Aga Jeesus ütles neile: «Tund on tulnud, et Inimese Poeg kirkastataks.

24 Tõesti, tõesti, ma ütlen teile, kui niskuiva ei lange maasse ega sure, siis see jääb üksi, aga kui see sureb, siis see kannab palju vilja.»

Järgmisel päeval võttis suur pühadeks tulnud rahvahulk, olles kuulnud, et Jeesus on Jeruusalemma tulemas, palmipuude oksad ja läks välja Talle vastu. Ja nad hüüdsid: «Hoosanna! Õnnistatud See, kes on tulemas Issanda nimel – jah, see Iisraeli kuningas!» Jeesus aga, olles leidnud eeslikese, istus selle peale, nõnda kui on kirjutatud: «Ära karda, Siioni tütar! Vaata, sinu kuningas tuleb, istudes emaesli sälu seljas.» Tema jüngrid ei mõistnud neid asju alguses, aga kui Jeesus sai kirkastatud, siis tuli neile meelde, et need asjad olid kirjutatud Tema kohta ja et nad olid neid asju Talle teinud. Rahvahulk, kes oli olnud koos Temaga, kui Ta oli Laatsaruse hauast välja kutsunud ja ta surnuist üles äratanud, andis nüüd tunnistust. Sellepärast rahvahulk oligi Talle vastu läinud, et oli kuulnud Teda olevat teinud selle tunnustähe. Variserid ütlesid nüüd üksteisele: «Te näete, et te ei saa millegagi hakkama! Vaata, maailm on läinud ära Tema järele.» Aga nende hulgas, kes olid tulnud üles, et pühadel kummardada, olid mõned kreekklased. Need tulid nüüd Filippuse juurde, kes oli Galilea Betsaidast, ja palusid teda, üteldes: «Isand, me tahame näha Jeesust!» Filippus tuleb ja ütleb Andreasele –

Andreas tuleb ja Filippus, ja nad ütlevad Jeesusele. Jeesus aga vastab neile, üteldes: «On tulnud tund, et Inimese Poeg kirgastataks! Tõesti, tõesti, ma ütlen teile: kui nisuiva maasse kukkudes ära ei sure, jääb ta üksi. Kui ta aga ära sureb, kannab ta palju vilja.»

Sissejuhatus

Kiriku pärimuse järgi on neljanda evangeeliumi autoriks apostel Johannes, keda evangeeliumis endas nimetatakse «jüngriks, keda Jeesus armastas». Johannes pärines Galileast Betsaidast, ta oli Sebedeuse ja Saloome poeg ning apostel Jaakobus Vanema vend. Pärimuse järgi elas ta ainsana Jeesuse kaheteistkümnest apostlist kõrge vanaduseni ning suri loomulikku surma.

Evangeeliumi lõpul sõnastab autor ühemõtteliselt oma kirjatöö eesmärgi: «Jeesus tegi jüngrite ees veel palju muid tunnustähti, mida ei ole sellesse raamatusse kirja pandud, aga need on kirja pandud, et te usuksite, et Jeesus on Kristus, Jumala Poeg, ja et teil uskudes oleks elu Tema nimes.» (Jh 20:30j) Kirikuisad järeldavad sellest, et Johannese evangeelium on kirjutatud aasta 100 paiku¹, tükk aega pärast kolme esimest evangeeliumi, mida autor tundis ja mida ta pidas vajalikuks täiendada eeskätt õpetuslikult seisukohalt.

Erinevalt kolmest esimesest evangeeliumist, mis põhiosas keskenduvad Jeesuse avaliku tegevuse viimasele aastale ning kujutavad seda jätkuva teekonnana Galileast Jeruusalemma, kus «viiakse lõpule kõik see, mis prohvetid on kirjutanud Inimese Pojast» (Lk 18:31), kõneleb Johannes kolmest erinevast korrast, mil Jeesus Galileast Jeruusalemma rändas, ning kuigi on mitmeid teiste evangeeliumidega kattuvaid jutustusi, on umbes üheksa kümnendikku Johannese evangeeliumis esitatud materjalist selline, mida ei leia ülejäänud kolmest.

Laias laastus jaguneb Johannese evangeelium kaheks suureks osaks, mida võiks pealkirjastada kui «Jeesus ja maailm» (Jh 1:19–12:36) ning «Jeesus ja Tema jüngrid» (Jh 13:1–21:25). Esimese osa raamistuseks on ühelt poolt üldine sissejuhatus kogu evangeeliumile (Jh 1:1–18) ning teiselt poolt pessimistlik kokkuvõte (Jh 12:37–50), milles tõdetakse, et «ehkki Jeesus oli nende silma all teinud nii suuri tunnustähti, ei uskunud nad siiski Temasse» (Jh 12:37).

Evangeeliumi keskseks teoloogiliseks teemaks on Selle tulemine, «kes tuleb ülalt» ja «on üle kõikide» (Jh 3:31) ning kes, olles «pärit Jumala juurest», «läheb tagasi Jumala juurde» (Jh 13:3). Just siin vastanduvad teravalt [vaenulik] maailm ja Jeesuse jüngrid, kusjuures tolle vaenuliku, jumalatu maailma esindajateks on paraku eeskätt need, kes

¹ Uuemas kirjanduses on mitmeid autoreid, kes on Johannese evangeeliumi arvatava kirjutamisaja nihutanud märksa varasemaks, ajavahemikku aastast 40 kuni aastani 60.

peaksid olema Jumala omad ja kelle süü on seetõttu märksa rängem kui nende oma, kes on sündinud [vaimulikult] pimedana.² Evangeeliumi proloogis väljendatakse seda sõnadega: «Ta tuli omade keskele, ent omad ei võtnud Teda vastu.» (Jh 1:11)

Vastandiks on need, kes Ta vastu võtavad – neile «andis Ta meelevalla saada Jumala lasteks» (Jh 1:12). Nagu Jumala igavene Sõna sai lihaks, sündides inimesena siia maailma, nii sünnivad Temas need, kes «usuvad Tema nimesse», igaveseks eluks. Jumala Poeg on tulnud alla maa peale (vrd nt Jh 6:33), et maapealsed võiksid Temas saada ülendatud taevasse. Temas on «taevas avatud» (vrd Jh 1:51) ning pärast oma ülestõusmist on Jeesus läinud taevasse, Isa juurde, tagasi, et seal omadele aset valmistada (Jh 14:2).

Kiriku traditsioon näeb Johannese evangeeliumi ka väga sakramentaalse tekstina: selle keskmes on algusest lõpuni nii ristimine kui armulaud³, millele lisandub jüngritele pattudest lahtimõistmise meelevalla andmine pärast Jeesuse ülestõusmist (Jh 20:22j).

Vähemalt analoogiana tuletab Johannese evangeeliumi ülesehitus meelde ka vanakirikliku jumalateenistuse jagunemist katekuumenite ja usklite missaks.⁴ Esimese osa kõrgpunktiks oleks sellise vaatlusviisi puhul pimedana sündinu tervendamine (Jh 9) kui ettevalmistus ristimiseks ning Laatsaruse ülesäratamine surnuist (Jh 11) kui ristimise võrdpilt, mille kommentaariks sobivad Jeesuse poolt veidi hiljem öeldud sõnad: «Tõesti, tõesti, ma ütlen teile, kui nisuiva ei lange maasse ega sure, siis see jääb üksi, aga kui see sureb, siis see kannab palju vilja. Kes oma elu armastab, see kaotab selle, ja kes oma elu vihkab selles maailmas, see hoiab selle igaveseks eluks. Kes tahab mind teenida, peab järgnema mulle, ja kus olen mina, sinna saab ka mu teenija.» (Jh 12:24–26) Evangeeliumi teine osa – usklite missa võrdpildina – keskendub viimasel õhtusöömaajal kõneldule ja toimunule, risti ja ülestõusmise müsteeriumile ning uuele elule, mis ulatub ajast igavikku (vrd Jh 21:22j).

Igal juhul tuleb Johannese evangeeliumi lugedes ja tõlgendades pidada meeles ühelt poolt pidevat vastuolu Jeesuse ja Tema omade ning vaenuliku, jumalatu maailma vahel, ning teiselt poolt seda, et evangeeliumis avalduvad usutõed Jeesuse, Jumala lihakssaanud Sõna kohta kõnelevad samaaegselt ka nendest, kes nagu Temagi «ei ole sündinud verest, ei liha tahtest, ei mehe tahtest, vaid Jumalast» (Jh 1:13).

² Vrd Jh 9:41: «Kui te oleksite pimedad, ei oleks teil pattu. Aga et te nüüd ütlete: «Meie näeme», siis jääb teie patt teile.»

³ Kuigi Johannese evangeelium ei too erinevalt kolmest esimesest evangeeliumist meieni Püha Õhtusöömaaja kirjeldust.

⁴ See seletaks ka – arkaandistsipliini silmas pidades –, miks Johannes ei kirjelda Püha Õhtusöömaaga.

Keelelisi märkuseid

Pühadeks – εἰς τὴν ἑορτήν – sõna ἑορτή tähendab «pidustus», «tähtpäev», «tähistamine».⁵

Rahvahulk – ὁ ὄχλος – sõna ὄχλος tähistab enamasti suuremat, juhuslikku rahvahulka, vahel ka halvustavas tähenduses («rahvamass», «pööbel»).

Jeesus – ὁ Ἰησοῦς – nimi Ἰησοῦς tuleneb heebrea nimest יהושע ja tähendab «JHWH on pääste», «JHWH päästab».

Jeruusalemma – εἰς Ἱεροσόλυμα – nime Ἱεροσόλυμα – ירושלים või ירושלה – tõlgitakse kristlikus traditsioonis sageli kui «rahu linn».⁶

Palmipuude oksti – τὰ βαῖα τῶν φοινίκων – sõna βαῖον tähistab enamasti datlipalmi oksa ning sõna φοῖνιξ palmi, enamasti datlipalmipuud.⁷

Hoosanna – sõna ὡσαννά tuleneb sõnadest ἔψα – «päästma» – ja ἄ – «palun» – koosnevast heebreakeelsest väljendist ἡψά – sõnasõnalt «Palun päästa!»

Õnnistatud olgu – εὐλογημένος – sõna εὐλογέω tähendab «head soovima», «õnnistama», «õnnistust paluma», ka «[õnnelikuks] kiitma», «ülistama».

Issanda – κυρίου – κύριος on Uues Testamendis enamasti Jumalale (ja Kristusele) reserveeritud tiitel, algses tähenduses «peremees», «omanik», «isand», «valitseja».

Israeli kuningas – ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ – paljudes käsikirjades: καὶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ – lisatud sidesõnal καὶ on siinkohal kinnitav iseloom: «jah», «tõesti», «nimelt». Sõna βασιλεὺς – «kuningas», «valitseja» – tuleneb tõenäoliselt sõnast βᾶσις, mis antud kontekstis tähistab kõrgemal kohal seismist. Nimi Ἰσραήλ – יִשְׂרָאֵל – tähendab «Jumal võitleb», «Jumal saab võitu», «Jumal võtab võimust».

Leidis – εὗρων – sõna εὗρισκω tähistab eeskätt taolist leidmist, millele ei eelne otsimine, vaid mis pigem sünnib ootamatult, hea õnne peale.⁸

⁵ Sellel sõnal puudub kreeka keeles erinevalt eestikeelsest sõnast «püha» etümoloogiline seos pühadusega.

⁶ Paljud keeleteadlased seavad selle tähenduse küll kahtluse alla, pakkudes välja pigem seose iidse ugariti jumaluse Šalimiga.

⁷ Tegemist on mõtlemapanevalt kohmaka sõnastusega, otsetõlkes: «[datli]palmipuude [datli]palmioksi». Kas sellel kohmakal sõnastusel on sügavam mõte, seda on raske ütelda.

⁸ Meenutagem siinkohal Archimedese kuulsat vanniskäiku.

Siioni – nime Σιών – ἱὺ – algupära ei ole üheselt selge, see võib tähendada nii kõrgemat kohta või kindlust kui ka lõuna- (päevapalava-) poolset kõrgendikku või põuast, kuivanud, kõrbenud paika.⁹

Jüngrid – οἱ μαθηταὶ – sõna μαθητής – «jünger», «õpilane» – tuleneb verbist μανθάνω – «õppima», «teadmisi omandama».

Ei mõistnud – οὐκ ἔγνωσαν – sõna γινώσκω tähendab «tundma õppima», «tunda saama», «teadma», «mõistma», «taipama», «[jätkuva, kasvava kogemuse kaudu] tunnetama».

Oli kirkastatud – ἐδοξάσθη – sõna δοξάζω tähendab «ülistama», «austama», «austust osutama», «au sees pidama», «[kellestki midagi] arvama», «[kellestki midagi] pidama», «kirkastama». Etümoloogiliselt on sõna δοξάζω seotud verbiga δεικνύω – «näitama», «nähtavaks tegema», «selgeks tegema», ka «tunnistust andma», «tõestama».

Olid teinud – ἐποίησαν – sõna ποιέω tähendab «tegema», «teostama», ka «looma».¹⁰

Andis...tunnistust – ἐμαρτύρει – sõna μαρτυρέω tähendab «tunnistajaks olema», «[millestki isiklikult nähtust või kogetust] tunnistust andma», «[midagi] kinnitama».

Laatsaruse – τὸν Λάζαρον – nimi Λάζαρος pärineb heebrea nimest לֵאזָרַי – Eleasar – ja tähendab «Jumal on aidanud», «[see, keda] Jumal aitab».

Hauast – ἐκ τοῦ μνημείου – sõna μνημεῖον tuleneb verbist μνάομαι – «mäletama», «meenutama» – ja tähendab «mälestusmärk», «hauatähis», ka «haud».

Surnuist – ἐκ νεκρῶν – sõna νεκρός – «surnud», «surnu» – etümoloogia viitab väidetavalt kadumisele (võrdluseks eestikeelne «kadunu», «kadunuke») või hajumisele (haihtumisele).

Üles äratas – ἤγειρεν – sõna ἐγείρω – «ärkama», «[üles] tõusma», passiivses kõneviisis «äratatama» – kasutatakse nii unest ärkamise ja üles tõusmise, kui ka surnuist ülestõusmise või ülesäratamise tähistamiseks.

Tunnustähe – τὸ σημεῖον – sõna σημεῖον – «tunnustäht», «imetegu» – tuleneb sõnast σήμα – «märk», «tähis».¹¹

⁹ Vrd ἡ γῆ – «põud», «põuane maa».

¹⁰ Muuhulgas on siit pärit ka sõna ποίημα – «teos», «poeem» –, nt Ef 2:10: «Sest meie oleme Tema teos...», mida võiks tõlkida ka: «Meie oleme Tema loome...» või: «Meie oleme Tema poeem...»

¹¹ Siit on pärit ka märgiteadust tähistav sõna «semiootika».

Variserid – οἱ...Φαρισαῖοι – sõna Φαρισαῖος tuleneb heebrea verbist פָּרַשׁ – «eraldama», «eristama».

Ei saavuta – οὐκ ὠφελεῖτε – sõna ὠφελέω tähendab «[millegagi] hakkama saama», «[mingit] kasu tooma», «[midagi] saavutama».

Maailm – ὁ κόσμος – sõna κόσμος tähistab korrastatud ilmaruumi, maailma, ülekanutult ka inimkonda, samuti maailma («selle ilma») asjadekorraldust. Uues Testamendis võib sellel sõnal olla ka negatiivne, vaenulik tähendusvarjund («jumalatu maailm»).

Jumalat kummardama – προσκυνήσωσιν – sõna προσκυνέω tähistab tavaliselt põlvili maha heites ja laupa vastu maad pannes kummardamist, aga ka austuse märgina käe suudlemist.

Filippuse – Φιλίππω – nimi Φίλιππος koosneb sõnadest φίλος – «sõber», «armastaja» – ja ἵππος – «hobune», tähendades niisiis «hobusearmastaja».

Galilea – τῆς Γαλιλαίας – nimi Γαλιλαία tuleneb heebrea sõnast גָּלִיל – «piirkond».

Betsaidast – ἀπὸ Βηθσαῖδᾶ – nimi Βηθσαῖδᾶ tuleneb sõnadest βῆθ – «maja», «koda» – ja ᾶ – «kütt», «jahimees» – ning tähendab sõnasõnalt «jahimaja».¹²

Palusid – ἠρώτων – sõna ἐρωτάω tähendab «küsimine», «nõudmine», «[tungivald] paluma» ning selle kaastähenduseks on proovile panemine, läbikatsumine.

Tuli – ἔρχεται – «tuleb».¹³

Ütles – λέγει – «ütleb».

Andreasele – τῷ Ἀνδρέᾳ – nimi Ἀνδρέας tuleneb sõnast ἀνὴρ – «mees» – ja tähendab «mehine».

Tulid – ἔρχεται – «tuleb».

Ütlesid – λέγουσιν – «ütlevad».

Ütles neile – ἀποκρίνεται αὐτοῖς λέγων – «vastab neile, üteldes». Sõna ἀποκρίνομαι – «vastama», «vastust andma» – tähenduse osaks on teatav lõplikkus ja vastandumine. Sõna tüveks olev verb κρίνω tähendab «eristama», «eraldama», «[läbi] uurima», «otsustama», «kohut mõistma».

¹² Võib-olla ka, arvestades asupaika järve ääres, «kala[püügi]maja».

¹³ Viimases eestikeelses redaktsioonis (ja EELK Kirikukäsiraamatu Lugemiste raamatus) on originaalis kasutatud oleviku ajavorm tõlgitud tihtipeale lihtminevikuks. Tegemist on kahetsusväärse stilistilise eksimusega, kuna oleviku kasutamine taolistes kohtades on oluline jutustuse dünaamika tajumiseks.

Tõesti, tõesti, ma ütlen teile – ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν – sõna ἀμὴν tuleneb heebrea sõnast אָמֵן – «aamen», «tõesti», «sündigu nõnda».¹⁴

Sisuline analüüs

Üks silmatorkavamaid erinevusi Johannese evangeeliumi ja ülejäänud evangeeliumite vahel on see, et erinevalt teistest evangelistidest kõneleb Johannes õige mitmest korrast, mil Jeesus oma avaliku tegevuse ajal Jeruusalemmas käis. Mõnevõrra erinev on aga ka see, kuidas Johannes kirjeldab Jeesuse saabumist Jeruusalemma siis, kui Ta tuli, et seal viimaks kannatada ja surra. Johannese käsitluses eelneb sellele Jeesuse jalgade võidmine Betaanias Laatsaruse, Marta ja Maarja kodus. Jeesus seostab võidmise oma peatse surma ja matmisega (Jh 12:7), millele viitab ka see, et evangelist ütleb rõhutatult, et see sündmus toimus «kuus päeva enne paasapühi» (Jh 12:1), s.t selle päeva eelõhtul, mil Iisraeli pered pidid valima välja talled paasapühal ohverdamiseks.

Eelnevalt oli juutide Suurkohus teinud otsuse Jeesus tappa (Jh 11:53) – otseseks ajendiks oli see, et pärast Laatsaruse surnuist üles äratamist hakkasid paljud juudid Jeesusesse uskuma ning ülempreestrid ja variserid kartsid, et see võib tuua kaasa rahutusi ja probleeme rooma võimudega. Lisaks otsustati kõrvaldada ka Laatsarus, «sest tema pärast läks sinna palju juute ja hakkas Jeesusesse uskuma» (Jh 12:11).

Jeesuse saabumine Betaaniasse tekitas rahva hulgas ilmselgelt elevust. Laatsaruse ülesäratamise järel olid nad kahelnud, kas Jeesus üldse tuleb pühadeks Jeruusalemma (Jh 11:56), nüüd olid nad aga veendunud, et Ta on tulemas, ja võib-olla isegi valmistusid Tema pidulikuks vastuvõtmiseks. Sellele näib viitavat palmipuu okstest kõneldes kasutatav määrav artikkel (Jh 12:13), mis võib tähendada, et tegemist ei olnud mitte juhuslikult leitud või käigult puude otsast lõigatud, vaid spetsiaalselt varutud ja eelnevalt valmis pandud okstega. Lisaks: rahvas mitte ei oodanud Jeesuse sisenemist linna, vaid «läks välja Talle vastu» (Jh 12:13), tervitades Teda sellena, «kes on tulemas»¹⁵, ning rõhutades, et tegemist on Iisraeli kuningaga.

Ainult Johannese evangeeliumis öeldakse, et Jeesust tervitati palmiokstega. Matteus ja Markus kõnelevad lihtsalt puude otsast raiutud okstest, Luukas ei nimeta oksi üldse. See, et tegemist oli palmiokstega, on aga oluline, kuna palmioksad on kuninglikkuse, veelgi enam aga võidu sümboliks.¹⁶ Arvestades Jeesuse Jeruusalemma saabumise konteksti – loetud päevad enne paasapüha ning vahetult Tema matmisele viitavale võidmisele järgneval päeval – on selge, et Johannese käsitluses tervitab rahvahulk Jeesust võitjana, ja nimelt võitjana surma ja haua üle.

¹⁴ Jeesus ei oota kuulajate «aamenit» kinnitusena oma sõnade tõesusele, vaid alustab olulisi sõnavõtte ise «aameniga», nõnda oma sõnade tõesust kinnitades ja oma jumalikku meelevalda demonstreerides.

¹⁵ Originaalteksti ὁ ἐρχόμενος on oleviku kesksõna.

¹⁶ Vrd 1Mak 13:51 ja 2Mak 10:7.

Muidugi ei teadnud seda tol hetkel ei Jeesusele vastu läinud rahvahulk ega isegi Tema jüngrid. Viimaste kohta ütleb Johannes ausalt ja enesekriitiliselt: «Eialgu Ta jüngrid ei mõistnud seda, aga kui Jeesus oli kirkastatud, siis tuli neile meelde, et see oli kirjutatud Tema kohta ja et nad Temale seda olid teinud.» (Jh 12:16)

Jeesuse «kirkastamine» – ja sellega lahutamatult seonduv «ülendamine» – tähistab Johannese käsitluses Tema ristisurma ja ülestõusmist, kusjuures taolise käsitluse aluseks on suure tõenäosusega prohvet Jesaja ettekuulutus Jumala kannatavast sulasest, kelle kohta Issand ütleb: «Vaata, mu sulane talitab targasti, teda ülistatakse ning ülendatakse ja ta saab väga kõrgeks.» (Js 52:13)

Septuagintas on selle salmi sõnastus väga lähedane Johannese keelekasutusele: ἰδοὺ συνήσει ὁ παῖς μου καὶ ὑψωθήσεται καὶ δοξασθήσεται σφόδρα.

Võrdluseks võib mõelda näiteks Jeesuse sõnadele Jh 12:28 ja Jh 12:32j:

πάτερ **δόξασόν** σου τὸ ὄνομα ἦλθεν οὖν φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ **ἐδόξασα** καὶ πάλιν **δοξάσω** – ««Isa, kirkasta oma nime!» Siis tuli hääl taevast: «Ma olen kirkastanud ja kirkastan veel.»»

καὶ γὰρ ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν. τοῦτο δὲ ἔλεγεν σημαίνων ποίῳ θανάτῳ ἤμελλεν ἀποθνήσκειν – ««Ja kui mind maa pealt ülendatakse, siis ma tõmban kõik enese juurde.» Aga seda Ta ütles, et viidata, millist surma Tal tuleb surra.»

Johannes ei varja, et on kirjutanud oma evangeeliumi tagasivaates, märkides mitmete Jeesuse sõnade ja tegude puhul, et tol hetkel, kui Jeesus need kõneles või tegi, ei saanud jüngrid nende tõelisest tähendusest aru – see avanes neile alles hiljem, pärast seda, kui Ta oli surnuist üles tõusnud.¹⁷ Nii mõistsid Jeesuse jüngrid alles hiljem sedagi, milline tähendus oli sellel, et Ta «leidis eeslisälu ning istus selle selga, nõnda nagu on kirjutatud: «Ära karda, Siioni tütar! Ennäe, su kuningas tuleb eeslisälu seljas istudes.»» (Jh 12:14j)

Selle stseeni levinuimaks tõlgenduseks on, et vastukaaluks rahva juubeldamisele ja soovile Jeesus maiseks kuningaks tõsta, nagu seda oli tahetud juba ühe varasema paasapüha aegu (Jh 6:15), istub Jeesus eesli selga ja siseneb Jeruusalemma just sellel ratsutades mitte sõjaka maise, vaid rahutoojast taevase kuningana. Kuigi see tõlgendus on kahtlemata õige, iseäranis teiste evangeeliumite kontekstis, näib, et Johannes märkab selle sündmuse mõnevõrra teistsugust, õigupoolest lausa vastupidist tähendust: Jeesus kinnitab eesli selga istudes ja seeläbi prohvet Sakarja ettekuulutust täites, et Ta tõepoolest ongi kuningas – kusjuures mitte üksnes Iisraeli, vaid kõigi rahvaste kuningas, kes valitseb ei millegi vähema kui elu ja surma üle. Nimelt ütleb prohvet Sakarja evangeeliumis tsiteeritud kirjakoht järgnevas salmis: «Tema kuulutab rahvaile rahu ning valitseb merest mereni, Frati jõest ilmamaa ääreni.» (Sk 9:10)

¹⁷ Seda juba Jeesuse avaliku tegevuse alguses: «Jeesus vastas: «Lammutage see tempel, ja ma püstitan selle kolme päevaga uuesti!» Siis ütlesid juudid: «Seda templit on ehitatud nelikümmend kuus aastat, ja Sina püstitad selle kolme päevaga uuesti?» Aga Tema mõtles «templi» all oma ihu. Siis, kui Ta oli üles tõusnud surnuist, tuli Ta jüngritele meelde, et Ta seda oli öelnud, ja nad uskusid kirja ning sõna, mis Jeesus oli öelnud.» (Jh 2:19–22)

Võib-olla ei mõelnud Jeesus mitte ainult prohvet Sakarja ettekuulutusele, vaid ka sellele, kuidas oli võitnud ja kroonitud kuningas Saalomon, kuigi tema puhul polnud tegemist mitte eesliga, vaid tema isa Taaveti muulaga, kelle selga ta istuma pandi: «Siis läksid preester Saadok, prohvet Naatan ja Benaja, Joojada poeg, ning kreeditid ja pleeditid ja panid Saalomoni kuningas Taaveti muula selga ning viisid ta Giihoni äärde. Ja preester Saadok võttis telgist õlisarve ning võidis Saalomoni; nad puhusid sarve ja kogu rahvas hüüdis: «Elagu kuningas Saalomon!» Ja kogu rahvas läks tema järel üles, rahvas puhus vileid ja kõik olid väga rõõmsad, nõnda et maa lõhkes nende kärast.» (1Kn 1:38–40)

Johannes jätab prohvet Sakarja ettekuulutusest suurema osa välja: «~~Ole väga rõõmus, Siioni tütar, hõiska, Jeruusalemma tütar!~~ Vaata, sulle tuleb sinu kuningas, ~~õiglane ja aitaja~~. Tema ~~on alandlik~~ ja sõidab eesli seljas, emaesli sälu seljas.» (Sk 9:9) Samas lisab Johannes sõnad: «Ära karda!» (Jh 12:15) Tõenäoliselt viitab evangelist viimasega teadlikult mitmetele ettekuulutustele prohvet Jesaja ja võib-olla ka prohvet Sefanja raamatus. Kõne alla võivad tulla näiteks järgmised kohad, mis kõik viitavad Jumalale kui võitjale, kes vabastab oma rahva orjapõlvest ja vaenlaste küüsisist ning valitseb nii Iisraeli kui kogu ilmamaa üle igavese kuningana:

«Õelge neile, kel rahutu süda: Olge kindlad, ärge kartke! Vaata, teie Jumal! Kättemaks tuleb, teie Jumala karistus; Tema ise tuleb ja päästab teid.» (Js 35:4)

«Ära karda, sest mina olen sinuga; ära vaata ümber, sest mina olen su Jumal: ma teen su tugevaks, ma aitan sind, ma toetan sind oma õiguse parema käega!» (Js 41:10)

«Nõnda ütleb Issand, sinu Looja, emailus valmistaja, sinu aitaja: Ära karda, mu sulane Jaakob, ja Jesurun, mu valitu!» (Js 44:2)

«Sel päeval öeldakse Jeruusalemmale: Ära karda, Siion, ärgu lõtvugu su käed!» (Sf 3:16)

Niisiis leiab Jeesus eesli – Johannese evangeeliumi järgi teeb Ta seda ise ning istub ka ise eesli selga, mitte ei saada oma jüngerid eeslit tooma ega lase neil ennast eesli selga tõsta, nagu seisab teistes evangeeliumites – ning ratsutab Jeruusalemma kui kuningas, kes on tulnud nii oma rahvast kui kogu maailma oma surma ja ülestõusmise läbi lunastama. Tema kroon saab olema okastest, Tema trooniks on Kolgata rist, Tema ülendamiseks on ristilöömine ning Tema kirgastamiseks Ta matmine ja surnuist üles tõusmine.

Jeesust tervitatakse psalmisõnu kasutades (Ps 118:25j) kui seda, «kes on tulemas». Kõik see leiab aset Iisraeli rahva Egiptuse orjapõlvest pääsemist tähistava paasapüha kontekstis, kusjuures Jeesus pole mitte ainult too suur ja oodatud Moosese sarnane Prohvet (5Ms 18:18), kes käib Issanda lunastatute eel, neid patu, kurja ja surma vangistusest välja juhtides, vaid eeskätt on Ta tõeline Paasatall, kelle «veri puhastab meid kogu patust» (1Jh 1:7).¹⁸

¹⁸ Siin on huvitav seos Jaakobi ettekuulutusega Juudale, kelle soost Jeesus oli: «Ta seob oma eesli viinapuu külge, hea viinapuu külge oma eeslivarsa; Ta peseb oma kuube veiniga ja oma vammust viinamarjade verega.» (1Ms 49:11) Vein ja «viinamarjade veri» viitavad siin muidugi Jeesuse ristiverrele, millega pole pestud mitte ainult Tema oma kuub, vaid ka Tema lunastatute rüüd (Ilm 7:14).

Seda, et Jeesus on surmavõitja, tunnistasid ka need, kes olid olnud «Tema juures, kui Ta Laatsaruse hauast välja hüüdis ja tema surnuist üles äratas» (Jh 12:17). Tundub, et just nemad olid ka need, kes olid varunud palmipuude oksid Jeesuse tervitamiseks ning kes Talle kui Messiale ja kuningale, «kes on tulemas», linnast välja vastu läksid. Nad olid näinud suurimat tunnustähte, mille Jeesus tegi, paljud teised olid sellest kuulnud, ja nii pididki seda kõike kõrvalt vaatavad variserid ahastades tunnistama: «Eks te näe, et te ei saavuta midagi! Vaata, kogu maailm jookseb Tema järele!» (Jh 12:19)

Nendes sõnades kajavad kaasa nii Suurkohtu nõutu küsimus: «Mis me teeme? See inimene teeb palju tunnustähti. Kui me jätame Ta rahule, hakkavad kõik Temasse uskuma, ning siis tulevad roomlased ja võtavad ära nii meie pühapaiga kui ka rahva.», kui ka too karm hinnang, mille andis oma suurkohtukolleegide tegevusele ülempreester Kaifas: «Teie ei tea mitte midagi ega mõtle...» (Jh 11:47–50) Nüüd oli asi variseride silmis veelgi hullem, kuna Jeesuse järele on läinud juba kogu maailm. Evangelist Johannese jaoks oli aga tegemist selge märgiga Jeesuses teostunud lunastuse universaalsusest, mida veelgi kinnitas see, et pühadeks Jeruusalemma tulnute hulgas olnud kreeklasedki tahtsid Jeesust näha.

See, et kreeklased ei tule mitte otse Jeesuse juurde, vaid pöörduvad oma küsimusega Filippuse ning too omakorda Andrease poole, näib viitavat sellele, kuidas Jeesus oma avalikku tegutsemist alustades kutsus oma esimesed jüngrid. Ka siis olid just Andreas ja Filippus need, keda võiks nimetada lausa esimesteks kristlikeks misjonärideks – tookord veel vaid Iisraeli rahva keskel, kutsudes jüngrite hulka Peetruse ja Naatanaeli, nüüd, vahetult enne Jeesuse surma ja ülestõusmist, mille läbi Ta on lunastanud kogu maailma, juba ka paganate hulgas, keda esindavad Jeesust näha soovivad kreeklased.

Johannes ei räägi midagi Jeesuse reaalsest kohtumisest kreeklastega, küll aga näitab ta, kuidas Jeesus kasutas sõnumit nende saabumisest ja soovist selleks, et kuulutada, et «tund on tulnud, et Inimeste Poeg kirkastataks» (Jh 12:23), s.t et kätte on jõudnud Tema surma ja ülestõumise aeg – selleks, et kinkida igavene elu kõigile, kes Temasse usuvad ja Ta vastu võtavad, nii juutidele kui kreeklastele: «Tõesti, tõesti, ma ütlen teile, kui niskuiva ei lange maasse ega sure, siis see jääb üksi, aga kui see sureb, siis see kannab palju vilja.» (Jh 12:24)

Tegemist ei ole mingi üldinimliku maksiimiga, vaid Jeesus kõneleb siin konkreetselt omaenda surmast ja selle viljast, seostades selle siiski koheselt ka sellega, milleks peavad olema valmis Tema jüngrid: «Kes oma elu armastab, see kaotab selle, ja kes oma elu vihkab selles maailmas, see hoiab selle igaveseks eluks. Kes tahab mind teenida, peab järgnema mulle, ja kus olen mina, sinna saab ka mu teenija.» (Jh 12:25j) Siiski on pearõhk Jeesuse lunastaval ohvrisurmal: Ta annab ennast selleks, et Temast kui maasse langevast seemnest võrsuva viljana võiks tõusta paljudele igavene elu: «Sest kui ühe inimese üleastumise läbi paljud on surnud, siis seda kindlamini on paljudele saanud ülirohkeks Jumala arm ja and ühe inimese – Jeesuse Kristuse – armu kaudu.» (Rm 5:15)

Siinkohal tasub mainida Jumala sõnu pattu teinud Aadamale (1Ms 3:19), *Septuaginta* tõlkes: ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου σου φαγῇ τὸν ἄρτον σου, ἕως τοῦ ἀποστρέψαι σε εἰς τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθης, ὅτι γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσει – sõnasõnalt: «Oma palge higis pead sa sööma oma leiba, kuni sa pöördud tagasi maasse, millest oled võetud, sest maa sa oled ja maasse pead sa ära minema.»¹⁹ Uus Adam langeb maasse vana Aadama pärast, et too ei peaks enam oma palge higis maist ja hävivat surmaleiba sööma, vaid võiks igavese elu vilja lõigates saada osa taevast alla tulnud jäävast Eluleivast.

Jeesuse ristisurma vili pole mitte üksnes igavene elu mõnedele, vaid igavene elu paljudele. Ta ütleb: «Kui mind maa pealt ülendatakse, siis ma tõmban kõik enese juurde.» (Jh 12:32) See on sama, mis evangelisti kinnitus evangeeliumi alguses: «Kõigile, kes Tema vastu võtsid, andis Ta meelevalla saada Jumala lasteks.» (Jh 1:12) «Kogu maailm jookseb Tema järele» (Jh 12:19), sest Temal on «igavese elu sõnad» (Jh 6:68) ning Ta «kannab ära maailma patu» (Jh 1:29). Ta ei ole tulnud mitte selleks, et Ta «kohut mõistaks maailma üle, vaid et maailm Tema läbi päästetaks» (Jh 3:17). Selleks ülendati Ta ristipuule, kus Ta «tühjendas oma hinge surmani» (Js 53:12); selleks kirkastas Isa Teda mitte üksnes ülestõusmise, vaid ka sellele eelnenud surma ja matmise läbi: «Ta alandas iseennast, saades kuulekaks surmani, pealegi ristisurmani. Seepärast on Jumal tõstnud Ta kõrgemaks kõrgest ja annetanud Talle selle nime, mis on üle iga nime, et Jeesuse nimes nõtkuks iga põlv nii taevas kui maa peal kui maa all.» (Fl 2:8–10)

Jutluseks

Palmipuudepüha keskmes on Jeesuse saabumine Jeruusalemma (Mt 21:1–9 par), mille meenutamisega algab Suure Nädala tähistamine. Läänekiriku tava järgi loetakse Mt 21:1–9 Palmipuudepüha protsessiooni eel, enne palmiokste õnnistamist. Pühapäeva Evangeeliumiks on vanema traditsiooni järgi Kristuse kannatuslugu Mt 26–27, Epistlik on, nagu EELK Kirikukäsiraamatu lugemiskavaski, Fl 2:5–11 (teiseks lugemisaastaks on alternatiivina antud 2Kr 2:14–17).

Palmipuudepüha Vana Testamendi lugemine (Js 50:4–10) on kõigil kolmel lugemisaastal sama – nagu ka alternatiivina antud Sk 9:9–10, mida teisel lugemisaastal loetakse ka advendiaja esimesel pühapäeval. Jesaja lugemise pearõhk on Kristusel kui Jumala kannataval sulasel, kes on oma Isale kuulekas ning täidab Temalt saadud ülesande hoolimata sellega kaasnevast häbist ja teotusest, süljest ja peksmisest, alandusest ja surmast – või pigem, veelgi enam, nagu me Uue Testamendi varal teame, just nimelt kõige selle läbi, sest Ta «loobus iseenese olust, võttes orja kuju... Ta alandas iseennast, saades kuulekaks surmani, pealegi ristisurmani, seepärast on Jumal tõstnud Ta kõrgemaks kõrgest», nagu seisab Palmipuudepüha traditsioonilises Epistlis.

¹⁹ Viimases eestikeelses redaktsioonis: «Oma palge higis pead sa leiba sööma, kuni sa jälle mullaks saad, sest sellest sa oled võetud! Tõesti, sa oled põrm ja pead jälle põrmuks saama!»

Esimese lugemisaasta Evangeelium keskendub Jeesusele kui Iisraeli tõelisele kuningale, kes tuleb Jeruusalemma surma võitjana – aga selleks peab Ta kõigepealt kannatama, surema, maetud saama ja surnuist üles tõusma. Evangelist teab seda kõike, ta on sellest nüüdseks aru saanud, aga ta tunnistab ausalt, et siis, kui see kõik juhtus, ei mõistnud ei tema ega teised jüngrid sellest mitte midagi. Seda väärtuslikum on tema tunnistus nüüd, kuna see rajaneb nii isiklikul kogemusel (sh kohtumistel Ülestõusnuga) kui õigel arusaamisel Vana Testamendi prohvetikuulutustest.

Jutluses peakski keskenduma sellele, mis on Johannese enda tunnistuse järgi tema evangeeliumi keskne sõnum: «Et Jeesus on Kristus, Jumala Poeg, ja et teil uskudes oleks elu Tema nimes.» (Jh 20:31) Jeesus on see, keda prohvetid on ette kuulutanud, kes on tulemas selleks, et võita ära patt, kurat ja surm, ning kes on selleks andnud ei midagi vähemat kui omaenda elu, saades nisuivaks, mis kukub maasse ja sureb, et kanda igavese elu rohket vilja paljudele – kõigile, kes Temasse usuvad ja Ta vastu võtavad.

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Jeesus tuli Jeruusalemma pärast seda, kui Ta oli äratanud surnuist üles oma sõbra Laatsaruse ning kui Laatsaruse kodus toimunud söömaajal oli Laatsaruse õde Maarja võidnud Tema jalgu – nagu Jeesus ise vihjab, Tema surma ja matmise märgina. Too söömaaeg toimus selle päeva eelõhtul, mil Iisraeli pered pidid valima välja talled paasapühal ohverdamiseks. Jeesus andis juba siis mõista, et Tema on tõeline Paasatall, kes toob oma surmaga, oma ristiverega, lunastuse ja elu kõigile, kes Temasse usuvad ja Ta vastu võtavad. Jeesuse pidulik sisenemine Jeruusalemma kannab sama sõnumit – seda enam, et paljud nende hulgast, kes Teda tervitasid, olid olnud Laatsaruse ülesäratamise tunnistajaiks.
2. Jeesust võeti vastu palmiokstega otsekui võidukalt sõjaretkelt naasnud kuningat. Ta ei tõrjunud Talle osutatavat austust, vaid sidus selle Vana Testamendi eelpiltide ja ettekuulutustega, näidates, et Ta ongi Iisraeli tõeline kuningas – Ta on Kuningas, kes tuleb surma võitjana. Tema ongi see, «kes on tulemas», Messias, keda Jumal ülendab ja kirgastab – aga sel hetkel teadis ainult Tema, kuidas Jumal seda teeb. Isegi Jeesuse jüngrid ei mõistnud seda, vaid said kõige toimuva tähendusest aru alles hiljem, pärast Jeesuse surma ja ülestõusmist.
3. Paradoksaalsel kombel aimasid toimuva tõelist ulatust ainsana Jeesuse vaenlased, kes pidid ahastades tunnistama, et nad ei saa mitte midagi teha, kuna kogu maailm jookseb Jeesuse järele. Nende sõnade kinnituseks otsisid Jeesusega kohtumise võimalust ka mõned pühadeks Jeruusalemma tulnud kreeklased – tõepoolest, Jeesus ei tulnud lunastama mitte ainult Iisraeli rahvast, vaid kogu inimkonda. Jeesus teadis, et see aeg on nüüd käes, Tema ülendamise ja kirgastamise – ristipuule ülendamise ja ohvrisurma – tund on saabunud. Jeesus võrdles ennast nisuivaga, mis peab langema maasse ja surema, et tuua igavese elu vilja paljudele – kõigile, kes Temasse usuvad ja Ta vastu võtavad. Jeesus on Kuningas, kelle kroon on punutud

kibuvitstest, kelle trooniks on Kolgata rist, kelle ülendamiseks on Tema ristilöömine ning kelle kirgastamiseks Ta matmine ja surnuist üles tõusmine. Ta on seda kõike teinud meie pärast – selleks, et meie ei peaks enam pärast häviva leiva saamiseks oma palge higis vaeva nägemist põrmuna haihtuma, vaid võiksime taevast alla tulnud jäävast Eluleivast osa saades pärida igavese elu.